

Олашин М. М.

*к. ю. н., доцент, Львівський торговельно-економічний
університет,*

доцент кафедри кримінального права та процесу;

Дуплеца Т. Я.

*студентка ОР «Магістр», заочної форми навчання
юридичного факультету*

Львівського торговельно-економічного університету

ДО ПИТАННЯ ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПРЕДБАЧЕНОГО СТ. 200 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Ключові слова: злочини у сфері господарської діяльності, об'єкт злочину, кредитно-фінансова та банківська система, підроблені документи, підроблені платіжні картки.

Key words: crimes of economic activity, the object of the crime, credit and financial and banking system, forged documents, fake credit cards.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічної розбудови України, в умовах трансформації національної економіки важливе значення має ефективне функціонування банківської системи. Перехід до ринкової економіки та її розвиток зумовили істотне розширення обсягу банківської діяльності як необхідного й досить вагомого чинника економічного життя суспільства. Останнім часом широко впроваджуються новітні інформаційні технології, які надають можливість значно вдосконалити діяльність банків у розрахункових відносинах з їх клієнтами, в тому числі у сфері переказу грошових коштів. Але поряд із цим виникло і таке негативне явище, як незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків.

Суспільна небезпечність зазначених діянь полягає в тому, що вони перш за все завдають істотної шкоди відносинам у сфері забезпечення нормального функціонування банківської і кредитно-фінансової систем з емісії й обігу платіжних засобів.

Крім того, ці діяння безпосередньо пов'язані зі створенням реальних умов для посягання на власність (майнові інтереси) учасників названих суспільних відносин.

Мета статті. Метою написання статті є дослідження об'єкта злочину, передбаченого ст. 200 Кримінального кодексу України та особливості його визначення у злочинах у сфері господарської діяльності.

Попри зростаючу кількість наукових досліджень злочинів у сфері господарської діяльності, у працях широкого кола таких відомих науковців, як П. П. Андрушко, М. О. Беляєв, Л. П. Брич, І. А. Бушуєва, Г. І. Вольфман, П. О. Воробей, Л. Д. Гаухман, К. В. Головлєв, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, С. Є. Дементьєва, І. М. Киричко, О. І. Коваленко, В. В. Колесников, Я. М. Кураш, І. І. Кучеров, Б. М. Леонтьєв, Ю. Г. Ляпунов, Н. М. Ляпунова, І. В. Максимов, Л. К. Малахов, В. О. Матусевич, Ю. В. Опалинський, В. О. Навроцький, П. Т. Некипелов, О. І. Перепелиця, І. І. Рогов, А. М. Ришелюк, О. Я. Светлов, В. В. Сташис, С. Л. Стрельцов, М. М. Панов, В. Я. Тацій, В. Ю. Шестаков, О. М. Яковлев та ін. Встановлення об'єкта злочину має велике теоретичне та практичне значення, дозволяє дати відповідь на питання, які стосуються сутності охоронюваного блага, осіб, безпосередньо заінтересованих у його охороні та предметного змісту соціального зв'язку між заінтересованими особами. Об'єкт злочину дозволяє розкрити соціальну сутність злочину, з'ясувати суспільно-небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації злочину. Це надзвичайно важливий рівноправний, рівнозначний обов'язковий елемент складу будь-якого кримінально-правового і суспільно-небезпечного діяння.

Виклад основного матеріалу. В науці кримінального права найбільш визнаною є точка зору, відповідно до якої об'єктом будь-якого злочину є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини. Однак, не будь-які суспільні відносини є об'єктом злочину, а лише ті, які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність, на які посягає злочин, яким заподіюється шкода або які ставлять під загрозу заподіяння суспільно небезпечної шкоди. в теорії кримінального права існують і інші погляди щодо питання про об'єкт злочину. Зокрема, деякі дослідники під

об'єктом посягання (правопорушення, злочину) визнають правовий або суспільний інтерес. Так М. С. Малєїн, характеризує правопорушення, вказує, що воно порушує суспільні або індивідуальні, економічні або духовні, основні або інші інтереси, які враховані правом [1, с. 54].

Ф. Г. Бурчак, обґрунтовуючи застосування кримінально-правової заборони, вказував на необхідність у такій лише при порушенні або при протиправному посяганні на суспільний інтерес [3, с. 6].

На нашу думку об'єктом злочину, перш за все є суспільні відносини, які перебувають під охороною кримінального закону, на які посягає злочин, яким заподіюється шкода, або знаходяться під загрозою нанесення суспільно-небезпечної шкоди.

Чинним законодавство злочин, передбачений ст. 200 Кримінального кодексу України (надалі — КК України) віднесено до розділу VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності», що в певній мірі вказує напрям визначення його об'єкту. Однак, останнім часом, злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності деякі представники кримінально-правової науки відносять до економічних злочинів. Так, на думку Е. Л. Стрельцова, специфіка економічних злочинів полягає в тому, що вони вчиняються не тільки у зв'язку або з приводу функціонування економічних відносин, а й завдають економіці збитки, які можуть виражатись у прямому зменшенні фонду матеріальних цінностей державного, колективного чи приватного власника [4, с. 39].

В науковій літературі щодо тлумачення безпосереднього об'єкта досліджуваного злочину висловлені досить різні думки. Наприклад, Н. А. Гуторова безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 200 КК України називає суспільні відносини у сфері функціонування банківської системи, захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків [5, с. 14]. О. О. Дудоров стверджує, що безпосереднім об'єктом цього злочину є встановлений порядок проведення грошових розрахунків, виготовлення і обігу платіжних документів та інших засобів доступу до банківських рахунків, майнові права та інтереси юридичних та фізичних осіб — учасників розрахункових відносин, у тому числі емітентів та держателів платіжних карток [6, с. 200].

М. М. Панов, думку якого ми поділяємо, зазначає, що суспільні відносини об'єкту злочину, передбаченого ст. 200 КК України утворюють такі елементи: а) суб'єкти певних інтересів — учасників відносин; б) предмет, з приводу якого вникають, існують і змінюються відповідні відносини; в) суспільно-значуща діяльність (соціальний зв'язок) суб'єктів відносин [7, с. 32].

Наведені позиції, незважаючи на їх деякі відмінності, будучи широкими чи менш вузькими за обсягом, певною мірою збігаються за змістом і висвітлюють особливості безпосереднього об'єкта досліджуваного злочину. Проте, на наш погляд, розв'язання проблеми безпосереднього об'єкта розглядуваного злочину треба шукати у площині співвідношення видового об'єкта, предмета та об'єктивної сторони цього злочину як його обов'язкових елементів (ознак).

До суб'єктів суспільних відносин у сфері функціонування кредитно-фінансової та банківської системи відносять банки і кредитні установи, їх структурні підрозділи (філії, відділення різних рівнів), та фінансові державні установи, метою яких є формування, розподілі використання централізованих та децентралізованих коштів, а банки також й емісію платіжних інструментів. Також сюди відносять фізичні та юридичні особи. До них належать вкладники та клієнти, які на договірних засадах обслуговують банки та небанківські фінансові установи щодо переказу в готівковій та безготівковій формі коштів.

Предметом таких суспільних відносин виступають документи на переказ, платіжні картки, інші засоби доступу до банківських рахунків, електронні гроші, обладнання для їх виготовлення.

До змісту аналізованих суспільних відносин входить соціальний зв'язок між суб'єктами відносин з приводу предмету останніх — документів на переказ, платіжних карток, інших засобів доступу до банківських рахунків, електронних грошей, обладнання для їх виготовлення. Ця суспільно значуща діяльність виражається у формах емісії платіжних засобів та обігу таких засобів.

Емісія — це виск уповноваженими суб'єктами (банками і не банківськими державними фінансовими установами) платіжних засобів [8, с. 263]. Банки і небанківські установи, яким надано

право емісії платіжних засобів, прийнято називати «емітентами». Емісія платіжних засобів є необхідною умовою функціонування банківської та кредитно-фінансової систем, оскільки тільки в такий спосіб можливо забезпечити рух (переказ) грошових коштів від одного суб'єкта кредитно-фінансових відносин до інших.

Обіг платіжних засобів становить використання, застосування названих предметів. Суб'єктами обігу (використання) платіжних засобів виступають банки, їх клієнти — фізичні та юридичні особи, які на правових (договірних) засадах користуються послугами банків щодо передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів.

Впорядковані емісія і обіг платіжних засобів є необхідними умовами нормальної роботи банківських і кредитно-фінансових установ щодо забезпечення упорядкованого руху грошових коштів (грошових потоків), які ініціюються правомірними суб'єктами шляхом правомірного використання відповідних платіжних засобів — документів па переказ.

Емісія і обіг платіжних засобів по-різному співвідносять між собою. Якщо емісія є необхідною умовою функціонування установ банківської і кредитно-фінансової систем, то обіг завжди пов'язаний безпосередньо з правомірними ініціюванням, переказом та рухом грошових коштів. Переказ грошей може здійснюватися шляхом пред'явлення банківській установі платіжна документів при міжбанківських розрахунках, розрахунках між юридичними і фізичними особами. Ці розрахунки можуть бути оплатою при укладенні договорів купівлі-продажу, одержанні такої послуги, як переказ грошових коштів одного суб'єкта іншому, та з інших підстав. Але сутність цих суспільних відносин залишається незмінною: при обігу (використанні, застосуванні) платіжних засобів завжди мають місце ініціювання, переказ і рух грошових коштів від одного суб'єкта кредитно-фінансових і банківських відносин до іншого.

Остаточо вирішуючи питання щодо визначення безпосереднього об'єкта незаконних дій з документами на переказ платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, відзначимо, що характер указаних у диспозиції ст. 200 КК дій — підроблення, придбання, зберігання,

перевезення, пересилання, використання, збут платіжних засобів — свідчить, на нашу думку, про те, що ці дії ще не спричиняють реальної шкоди безпосередньо функціонуванню системи емісії і обігу платіжних засобів, реально ще не порушують майнових прав та інтересів суб'єктів цієї системи, оскільки при зазначених діях крім використання) ще не відбувається негативного втручання у функціонування цієї системи. Та й при використанні підроблених платіжних засобів з огляду на диспозицію ст. 200 КК наслідки не мають значення для констатації наявності даного злочину та його кваліфікації.

Але такі дії, безперечно, створюють загрозу заподіяння істотної шкоди нормальному функціонуванню системи емісії і обігу платіжних засобів. При цьому також створюється загроза заподіяння шкоди майновим правам та інтересам суб'єктів цієї системи, оскільки через вчинення цього злочину потоки грошових коштів можуть бути протиправно і безпідставно змінені, припинені або надіслані іншим неналежним суб'єктам і навіть взагалі вилучені з правомірного обігу суб'єктів банківської і кредитно-фінансової систем, унаслідок чого ними можуть протиправно заволодіти особи, які на це не мають ні дійсного, ні припущеного права. Тут, вважаємо, страждає безпека названих суспільних відносин, під якою ми розуміємо захищеність (непорушність) прав та інтересів суб'єктів системи емісії і обігу платіжних засобів від суспільно небезпечних дій передбачених у ст. 200 КК.

У примітці до ст. 200 КК України зазначається, що під документами на переказ слід розуміти документ в паперовому або електронному виді, що використовується банками чи їх клієнтами для передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами (розрахункові документи, документи на переказ готівкових коштів, а також ті, що використовуються при проведенні міжбанківського переказу та платіжного повідомлення тощо).

Також об'єктом злочину «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення» є інші засоби доступу. Іншими засобами доступу до банківських рахунків слід вважати будь-які, крім

документів на переказ та платіжних карток, документи чи предмети, із застосуванням яких особа може з відома працівників банку отримати доступ до певного банківського рахунка та можливість здійснювати операції з коштами, які знаходяться на такому рахунку. Таким іншим засобом, зокрема, є банківська ідентифікаційна картка (ідентифікаційна картка) — ідентифікаційний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки, що містить реквізити, визначені банком, які ідентифікують клієнта та його рахунки в банку.

При вчиненні цього злочину шляхом придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту, використання чи збуту його предметом є лише підроблені документи на переказ чи підроблені платіжні картки.

Висновки. Отже, безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 200 КК України є суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки нормального функціонування банківської та кредитно-фінансової систем з емісії і обігу платіжних засобів і майнових прав та інтересів суб'єктів цих систем.

Механізм порушення об'єкту кримінально-правової охорони даним злочином полягає в тому, що внаслідок підроблення, придбання, зберігання, перевезення, використання, збуту підроблених платіжних засобів створюється загроза заподіяння істотної шкоди безпеці нормального функціонування банківської і кредитно-фінансової системи у галузі емісії і обігу платіжних засобів, а також майновим правам та інтересам суб'єктів цих відносин, разом з цим вчиняється посягання на суспільні відносини, що забезпечують нормальне функціонування кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України, а також на родовий об'єкт — суспільні відносини, що складаються в процесі економічної господарської діяльності.

Подальше вивчення даної проблематики дасть можливість краще проаналізувати склад злочину, передбачений ст. 200 КК України та розробити способи протидії вчинення такого виду злочинів.

Список використаних джерел

1. **Малеин Н. С.** Правонарушение: понятие, причины, ответственность. / Н. С. Малеин — М.: Юрид. лит., 1985. — 190 с.

2. **Самощенко И.** Объект угрозы как самостоятельного преступления // Вестник Академии правовых наук Украины. / И. Самощенко. — 1997. — № 2. — С. 175-180.
3. **Бурчак Ф. Г.** Дальнейшее укрепление правовой защиты государственной и общественной жизни. / Ф. Г. Бурчак. — К.: О-во «Знание» УССР, 1987. — 48 с.
4. **Стрельцов Е. Л.** Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти: навч. посібник. / Е. Л. Стрельцов. — Одеса: Астропринт, 2000. — 476 с.
5. **Гуторова Н. А.** Преступление в сфере хозяйственной деятельности. / Н. А. Гуторова; Отв. за вып. С. В. Карплюк.- Харьков : Одиссей, 2003.- 256 с.
6. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / За ред. М. І. Мельника, В. А. Кліменка. — Київ, 2014. — 452 с.
7. **Панов М. М.** Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія / наук. ред. І. В. Борисов. — Х.: Право, 2009. — 184 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В. Т. Бусел. — К.:ВТФ «Перун», 2010.

Анотація

У статті досліджується питання особливостей визначення об'єкта злочину, передбаченого ст. 200 Кримінального кодексу України. Визначено поняття основного та безпосереднього об'єкта злочину. Проаналізовано предмет незаконних дій, пов'язаних з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнання для їх виготовлення. За результатами дослідження зроблено висновки щодо удосконалення визначення об'єкта злочину, передбаченого ст. 200 України, визначено поняття безпосереднього об'єкта даного злочину.

Annotation

The article features the question of definition of the object of the crime under Art. 200 of the Criminal Code of Ukraine. The concept of primary and direct object of the crime. Analyzed the subject of illegal actions related to the remittance documents, payment cards and other means of access to bank accounts, equipment for their manufacture. The study conclusions on improving the definition of the object of the crime. under Art. 200 Ukraine, defines the concept of direct object of the crime.